

KANCELARIA SENATU

BIURO KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

BKS/DPK/134/28725/14 WW

BKS/DPK/134/29362/14 WW

Warszawa, dnia 4 lutego 2014 r.

Nr: 28725 i 29362	Data wpływu 14 maja i 21 listopada 2013 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 15 stycznia 2014 r.

OFIARY REPRESJI OKRESU POWOJENNEGO

TEMAT

**ŚWIADCZENIA PIENIĘŻNE DLA JUNACZEK I JUNAKÓW
POWSZECHNEJ ORGANIZACJI „SŁUŻBA POLSCE”**

WNOSZACY PETYCJE: petycja zbiorowa

Stowarzyszenie Weteranów Przymusowej Pracy w Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” z Mielca, reprezentowane przez Tadeusza Łakomego i Władysława Moskalika - członków Zarządu Stowarzyszenia.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą przyznania zadośćuczynienia lub odszkodowania dla byłych junaczek i junaków wykonujących pracę w ramach Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” w latach 1948-1955.

UZASADNIENIE WNOSZACYCH PETYCJE:

Członkowie Stowarzyszenia Weteranów Przymusowej Pracy w Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” reprezentujący były junaczki i junaków występują o zadośćuczynienie polegające na przyznaniu rekompensaty lub odszkodowania za przymusową pracę w ramach Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” w latach 1948-1955.

Wnoszący petycję przytaczają fakty z historii Organizacji „Służba Polsce”, twierdząc, że nie chodzi im o udowadnianie - jak zrobił to katowicki Instytut Pamięci Narodowej „czy była to organizacja o cechach zbrodni komunistycznej czy nie”, choć - jak twierdzą - „nie można tu nie zauważyć intencji ówczesnych władz komunistycznych w stosunku do młodzieży, które m.in. przymuszając młodych do darmowej pracy także oddziaływały na nią ideologicznie, nieraz pomimo ich negatywnych postaw i podglądów na temat przemian dokonujących się w Polsce, lecz o zadośćuczynienie za niewolniczą pracę fizyczną w kopalniach, kamieniołomach, w rolnictwie, na budowie szlaków kolejowych itd. na terenie całego kraju”.

Jak podają autorzy petycji brygady „Służba Polsce” pracowały m.in. przy odbudowie Warszawy, budowie ośrodków przemysłowych np. Nowej Huty, Nowych Tychów, Huty Częstochowa, lotniska w Balicach koło Krakowa, odbudowie i rozbudowie PKP, śląskich kopalń. Najwięcej brygad (osiem) pracowało przy budowie magistrali piaskowej w Pustyni Błędowskiej. Junacy budowli również domki fińskie polskiej konstrukcji w Hołdunowie i w Gliwicach. Brygady junaków pracowały też przy osuszaniu Żuław, w WSK Mielec, Zakładach Azotowych w Kędzierzynie-Koźlu oraz w PGR i spółdzielniach produkcyjnych.

Autorzy petycji z przykrością zauważają, że „majątek, który wówczas wypracowali łatwo się prywatyzuje. Nie ma to nic wspólnego ze sprawiedliwością i ideałami społecznej solidarności. Wiedzieliśmy i wiemy, że Polskę trzeba było odbudować po wojennych zniszczeniach, ale teraz - jak sądzimy - stać Państwo Polskie, mimo kryzysu, na jakąś formę finansowej rekompensaty, za trud i wykonaną pracę”.

STAN PRAWNY:

W ustawie z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianym w kopalniach węgla, kamieniołomach, zakładach rud uranu i batalionach budowlanych (Dz. U. z 2001 r. Nr 60, poz. 622 ze zm.) w preambule uznano przymusowe zatrudnianie żołnierzy zastępczej służby wojskowej za szczególny rodzaj represji z przyczyn politycznych.

Pracę wykonywaną przymusowo w ramach Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” uznano za szczególne represje z przyczyn politycznych, ale tylko w odniesieniu do żołnierzy z poboru w 1949 r., których wcielono do ponadkontyngentowych brygad i przymusowo zatrudniono w kopalniach węgla i kamieniołomach (art. 1 ust. 1 pkt 2). Z tytułu przymusowego zatrudniania żołnierze z poboru w 1949 r. otrzymują świadczenie pieniężne za każdy pełny miesiąc pracy, jednak nie więcej niż za 20 miesięcy. Świadczenie podlega podwyższeniu o wskaźnik waloryzacji emerytur i rent od miesiąca, w którym jest przeprowadzana waloryzacja.

Zgodnie z **Komunikatem Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych** z 14 lutego 2013 r. w sprawie kwoty świadczenia pieniężnego przysługującego żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianym w kopalniach węgla, kamieniołomach, zakładach rud uranu i batalionach budowlanych (M. P. z 2013 r., poz. 92) maksymalna kwota świadczenia od 1 marca 2013 r. wynosi 203,50 zł.

Przy zbiegu prawa do świadczenia pieniężnego z prawem do dodatku kombatanckiego lub świadczenia przysługującego za pracę przymusową na rzecz III Rzeszy i ZSRR bądź dodatkiem za tajne nauczanie, przysługuje jedno z tych świadczeń lub jeden z dodatków - wyższy lub wybrany przez zainteresowanego.

Osobom uprawnionym do świadczenia pieniężnego przysługuje też prawo do ryczałtu energetycznego w wysokości 50% taryfowych opłat za energię elektryczną, gaz i ciepło na cele domowe, obliczanego na podstawie norm ilościowych ustalonych przez Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych. Od 1 marca 2013 r. ryczałt wynosi 165,71 zł.

Świadczenie pieniężne i ryczałt energetyczny przyznaje i wypłaca z budżetu państwa organ emerytalno-rentowy na wniosek uprawnionego.

Osobom, zaliczonym do grupy inwalidów wskutek inwalidztwa powstałego w związku z przymusowym zatrudnieniem, przysługują świadczenia pieniężne i inne uprawnienia określone w art. 7 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz. U. z 2010 r. Nr 101, poz. 648, ze zm.). Za inwalidztwo pozostające w związku z przymusowym zatrudnieniem, uważa się inwalidztwo będące

następstwem zranień, kontuzji, innych obrażeń lub chorób powstałych w zatrudnieniu.

Nadto osoby, które udowodniły wykonywanie pracy w ramach obowiązku zawodowego w Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” mają uwzględniony czas tej pracy jako okres składkowy przy ustalaniu prawa do emerytury na mocy art. 6 ust. 2 pkt 3 **ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych** (Dz. U. z 2013 r. poz. 1440 ze zm.). Zatem osoby te poprzez zwiększony wymiar świadczenia emerytalnego, osiągają pewną korzyść z tego tytułu, że odbywały przymusową służbę.

PRACE LEGISLACYJNE:

W Senacie VII kadencji rozpatrywana była petycja w sprawie podjęcia inicjatywy ustawodawczej dotyczącej przyznania świadczeń pieniężnych i innych uprawnień dla osób przymusowo wykonujących pracę w ramach Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” w latach 1948-1955 (**P-04/09**). Marszałek Senatu 6 października 2009 r. skierował petycję do rozpatrzenia przez Komisję Praw Człowieka, Praworządności i Petycji, która 15 października 2009 r. rozpatrzyła petycję. Po przeprowadzeniu dyskusji nad petycją senatorowie postanowili nie podejmować prac nad petycją.

W Sejmie V kadencji złożony był poselski projekt ustawy o świadczeniu pieniężnym i innych uprawnieniach przysługujących osobom, które przymusowo wcielono do Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” (druk sejmowy nr 201 z 1 grudnia 2005 r.). Rząd negatywnie zaopiniował ten projekt ustawy. Głównym powodem odrzucenia projektu był brak możliwości wiarygodnego ustalenia, czy dana osoba została wcielona do pracy przymusowo czy przystąpiła do niej dobrowolnie. Ocenę tę podzieliła sejmowa Komisja Polityki Społecznej, odrzucając projekt ustawy w lipcu 2007 r.

Rada Ministrów w stanowisku z 6 marca 2006 r. stwierdziła m.in., że wprowadzić członkowie Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” znaleźli się w tej organizacji z powszechnego przymusowego naboru, niemniej jednak fakt ten trudno uznać za podstawę wypłaty świadczeń odszkodowawczych. Ponadto należy przypomnieć, że w roku 1955, tzn. w końcowym okresie istnienia tej organizacji, uczestnictwo w brygadach „Służby Polsce” miało w przeważającej części charakter ochotniczy.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Oświadczenie senatorskie skierowane do Rzecznika Praw Obywatelskich w sprawie odszkodowań lub rekompensat i uprawnień dla junaków i junaczek Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”. Rzecznik w piśmie z 2 kwietnia 2012 r. stwierdził m.in., że przyznanie zadośćuczynienia za pracę przymusową np. w formie jednorazowego odszkodowania lub innej

formie rekompensaty w postaci np. dodatków do emerytur i rent lub ulg jest możliwe tylko w drodze regulacji ustawowych. Od organów dysponujących inicjatywą ustawodawczą wyłącznie zależy wprowadzenie regulacji prawnych w tym zakresie.

Przykładowo w obecnej kadencji Sejmu wpłynęła **interpelacja poselska** (nr 19417 z 8 lipca 2013 r.) skierowana do resortu pracy i polityki społecznej w sprawie weteranów pracy Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”.

W odpowiedzi ministerstwo podkreśliło, że przysługujące żołnierzom przymusowym świadczenie pieniężne, ryczałt energetyczny, jak również określone uprawnienia przysługujące z tytułu niezdolności do pracy pozostającej w związku z przymusowym zatrudnieniem wolne są od podatku dochodowego od osób fizycznych i finansowane są z budżetu państwa.

Resort stwierdził również, że z uwagi na sytuację finansów publicznych, w tym ograniczenia wydatków budżetu państwa, nie są podejmowane działania dla przyznawania wybranym grupom dodatków finansowych czy też jednorazowego zadośćuczynienia za wykonywaną pracę. Osoby znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji materialnej mogą ubiegać się o przyznanie świadczeń w ramach systemu pomocy społecznej.

INFORMACJE DODATKOWE:

Powszechną Organizację „Służba Polsce” powołano ustawą z dnia 25 lutego 1948 r. o powszechnym obowiązku przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia młodzieży oraz o organizacji spraw kultury fizycznej i sportu (Dz. U. Nr 12, poz. 90 ze zm.). Powszechnemu obowiązkowi przysposobienia zawodowego i przysposobienia wojskowego młodzieży podlegali obywatele polscy obojga płci w wieku od 16 do 21 lat włącznie. Osoby, które nie odbyły zasadniczej służby wojskowej, podlegały powszechnemu obowiązkowi, jak wyżej, do ukończenia 30 lat życia.

Obowiązek przysposobienia zawodowego obejmował m.in. naukę, wykonywanie pracy okresowej i dorywczej. Czas pracy okresowej nie mógł przekraczać 6 miesięcy w stosunku do młodzieży w wieku przedpoborowym, a w stosunku do młodzieży w wieku poborowym i starszej był to okres trwania zasadniczej służby wojskowej. Czas pracy dorywczej nie mógł przekraczać 3 dni w ciągu miesiąca. Objęci obowiązkiem przysposobienia zawodowego otrzymywali zakwaterowanie, wyżywienie i umundurowanie. Korzystali też z bezpłatnej opieki lekarskiej oraz - w razie utraty zdolności zarobkowej, kalectwa lub śmierci - przysługiwało im prawo do świadczeń z ustawy o zaopatrzeniu inwalidzkim.

W Sejmie VI kadencji w odpowiedzi na **interpelację poselską** (nr 14353 z 22 marca 2010 r.) w sprawie junaków i junaczek przymusowo pracujących w brygadach Powszechnej

Organizacji „Służba Polsce” resort pracy i polityki społecznej przywołał pismo Instytutu Pamięci Narodowej.

Instytut Pamięci Narodowej wyrażając opinię na temat sytuacji osób przymusowo wcielonych do Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” (*pismo IPN z 22 grudnia 2004 r. znak: SP 070-30(3)/4*) w związku z interpelacją poselską dotyczącą rekompensaty finansowej dla osób przymusowo wcielonych do Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” podkreślił, że „analogia pomiędzy sytuacją osób służących w PO „SP” a sytuacją żołnierzy wcielonych do karnych batalionów pracy i batalionów budowlanych w Wojsku Polskim dotyczy jedynie tych osób, które służyły w batalionach Zastępczej Służby Wojskowej, funkcjonujących formalnie w strukturach PO „SP”. Zdaniem IPN 14 kwietnia 1949 r. uchwałą Prezydium Rządu nr 287 w sprawie organizacji i działania batalionów zastępczej służby wojskowej komendant główny PO „SP” przejął de iure od Ministerstwa Obrony Narodowej dalsze formowanie batalionów zastępczej służby wojskowej (ZSW). W tym celu powstał w strukturach PO „SP” oddzielny pion ZSW, podległy de facto nadal - przez komendanta głównego PO „SP” - MON. Z kolei w maju 1951 r. utworzono Komendę Zgrupowania Batalionów Zastępczej Służby Wojskowej w Katowicach (rozwiązana w październiku 1951 r.) oraz 10 batalionów ZSW liczących ponad 10 tys. żołnierzy. 15 czerwca 1951 r. bataliony te przystąpiły do pracy, a 30 czerwca tegoż roku PO „SP” i Ministerstwo Górnictwa zawarły stosowne porozumienie w tej sprawie. Tak więc w kopalniach znalazły się jednocześnie karne bataliony pracy Wojska Polskiego i bataliony ZSW podległe Komendzie Głównej PO „SP”.

Prezes IPN zwraca uwagę, że „rozkazem nr 008 ministra obrony narodowej Konstantego Rokossowskiego z dnia 1 lutego 1951 r. do zastępczej służby wojskowej zakwalifikowano elementy ideowo i klasowo niepewne. W roku następnym, 2 lutego 1952 r., prezydium rządu podjęło uchwałę nr 90 w sprawie wymiany żołnierzy zastępczej służby wojskowej zatrudnionych w kopalniach węgla. Po likwidacji PO „SP” jednostki ZSW przekształcono w podległy bezpośrednio ministrowi górnictwa Wojskowy Korpus Górniczy”.

REKOMENDACJE BIURA:

Sprawa przyznania świadczeń dla osób przymusowo wcielonych do brygad Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” w latach 1948-1955 podnoszona jest od wielu lat. Uprawnienia do świadczeń posiadają tylko osoby wcielone do „Służby Polsce” z poboru w 1949 r., natomiast junacy z lat 1948 oraz 1950-55 nie otrzymują żadnych świadczeń.

Warto podkreślić, że powodem negatywnej opinii Rady Ministrów wobec poselskiego projektu ustawy był brak możliwości wiarygodnego wydzielenia osób przymusowo wcielonych do tej organizacji, spośród wszystkich osób realizujących obowiązek przysposobienia zawodowego. Nadto przyznanie świadczenia pieniężnego dla byłych junaczek i junaków będzie generowało wydatki z budżetu państwa.

Należy też zauważyć, że część osób do Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” wstępowała dobrowolnie, np. członkowie Związku Młodzieży Polskiej. Ponadto od 1955 r. uczestnictwo w brygadach miało najczęściej charakter ochotniczy i wiązało się z możliwością zdobycia wykształcenia w szkołach przysposobienia zawodowego, szkołach zawodowych lub dla pracujących.

Mając na uwadze powyżej zaprezentowane informacje, decyzję o podjęciu prac nad petycją Biuro pozostawia do uznania Komisji.

OPRACOWAŁA

DYREKTOR

Wanda Wójtowicz

Anna Pomianowska-Bąk